

"Esmâ-i hüsnâdan her birisinin tecellîgâhı olan her bir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedâ bırakmıştır." İzah eder misiniz; esmâ-i hüsnâyâ ayinelik nasıl olur?

"Cenâb-ı Hak, insanı, kâinata câmi bir nüsha ve on sekiz bin âlemi hâvi şu büyük âlemin kitabına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve esmâ-i hüsnâdan her birisinin tecellîgâhı olan her bir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedâ bırakmıştır."

"Eğer insan, maddî ve mânevî herbir uzvunu Allah'ın emrettiği yere sarf etmekle hamdin şubelerinden olan şükr-ü örfiyi îfa ve şeriate imtisal ederse, insanın cevherinde vedâ bırakılan o örneklerin her birisi, kendi âlemine bir pencere olur. İnsan, o pencereden, o âleme bakar ve o âleme tecellî eden sıfatla o âlemden tezahür eden isme bir mir'at ve bir âyine olur."

"O vakit insan, ruhuyla, cismiyle âlem-i şهادet ve âlem-i gayba bir hülâsa olur ve her iki âleme tecellî eden, insana da tecellî eder. İşte bu cihetle, insan, sıfât-ı kemâliye-i İlâhiyeye hem mazhar olur, hem muzhir olur."⁽¹⁾

İnsan üç cihetle Allah'ın isimlerine ayna olur:

- Zıddiyet cihetiyle.
- Hilkat itibariyle.
- Mazhariyet yönüyle.

1. Cenab-ı Hak kemal sıfatıyla muttasıftır. İnsan ise, kusurlu bir varlıktır. Allah kudret sahibidir, insan ise acizdir. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. İnsan ise, âdeta her şeye muhtaçtır. Bu cihetle insan, **Kuddüs, Samed** gibi isimlerle isimlendirilemez. Ancak Abdulkuddüs, Abdussamed olur.

2. Her insan, kendi üzerinde tecelli eden nice isimlere ayinedir. Mesela, sanatlı yaratılmasıyla **Sani'** ismini, ilahî ikramlara mazhar olmasıyla **Kerim** ismini gösterir. Bu cihette insan, tümüyle Allah'tan geleni gösterir bir vaziyettedir.

3. Cenab-ı Hak, insanı yaratmış ve ona ruhundan üflemiştir. Bu insan ruhunun *-haşa-* Allah'tan bir parça olması anlamına gelmez. Müfessirlerin dikkat çektiği gibi,

bu izafet ve nisbet teşrif içindir, tekrim içindir. Yani, insanın şerefini gösterir, onun mükerremiyetine dikkat çeker. Ayrıca, onda nice ilahî isim ve sıfatlar olduğuna işaret eder.

Mesela, Cenab-ı Hak **ilim, irade, kudret** gibi sıfatların sahibidir. O, bu sıfatların küçük bir numunesini insan mahiyetine dercetmiştir. İnsan, kendisinde bulunan bu cüzi ölçücüklerle Cenab-ı Hakk'ın sonsuz sıfatlarının farkına varır. **“Ben bazı şeyleri bilirim, Allah ise her şeyi bilir. Benim yaptığım şeyler, benim cüz'i irade ve kudretimi gösterir. Alemde olan her şey Allah'ın külli irade ve kudretine şahittir.”**der.

“... Ve esmâ-i hüsnâdan her birisinin tecellîgâhı olan her bir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedîa bırakmıştır.”

İnsanın mahiyetine yüzlerce isim (esma) emanet olarak (vedia) bırakılmış. Bu kısa ömür içerisinde insanoğlu artık gayret ve çabasıyla bunların ne kadarını neşvunemalandırırsa...

İşte her bir isme ayinedarlık neticesinde âdeta bu isimler bir pencere olmakta ve kişinin bu isimlere ayine olması derecesinde **Halık** ve **Razıkımız** oradan seyredilmektedir. Büyük zatların çoğu birkaç isme mazhar olmuştur. Kamil manada bu isimlere ayine olmuşlar. Ama tüm isimlere en azam derece de ayındarlık ise Resulullah (a.s.m.)'a mahsus kalmıştır. Mesela; Abdüladir-i Geylani **"Ya Hayy"** ismine; Bediüzzaman Hazretleri **"Hakim"** ve **"Rahim"** isimlerine ayine olmaları gibi...

Aynı insan, çevresinde meydana getirdiği şeylerle Cenab-ı Hakk'ın **Halık, Musavvir, Mukaddir** gibi isimlerine ayna olur. Mesela, mekanik kuşlar yapar, dev binalar inşa eder, söz dinleyen robotlar meydana getirir.

Bu cihetle insan, ikinci cihetten farklı olarak aktiftir, faaldir. Mesela, aynı ilim kapasitesine sahip iki insandan biri ilme yönelerek alim olurken, diğeri lüzumsuz şeylerle meşguliyetten dolayı kayda değer bir şey öğrenmeden bu dünyadan gidebilir. Her insan, **Kerim** ismine mazhardır, yani kendisine nice ikramlar yapılır. Ama bu insanın başkalarına ikram etmesini kendi iradesine bırakmıştır. İradesini bu yönde kullanarak daima ikramda bulunan bir kişi haline gelebilir.

İnsan, fitrat ve mahiyet olarak, yaratılmış bütün maddi ve manevi alemlerden bir numune, bir örnek ile donatılmıştır. Mahlukat içinde ne kadar alemler ve o alemlerde hükmünü icra eden isim ve sıfatlar varsa, hepsinin manasını ve kemalini tartıp, ölçecek cihazlara insan sahiptir. İnsan, bu donanımı sayesinde, o sahip olduğu cihazlar penceresi ile o alemlerle irtibat kurup, o alemleri seyredebilir. Ve o alemlerde geniş ve külli tecellileri kendi, küçük ama vüsatli cephesine aksettirebilir.

Bu noktadan, o alemlere tam bir ayna olur. Allah'ın bütün kemal isim ve sıfatlarını, kendi mahiyet ve fitratında gösterebilir. **İşte, gerçek manada hamd ve şükür,**

bu kemal isim ve sıfatlara ayna olabilmektir. Yani, Allah'ın isim ve sıfatlarını üzerimizde göstermek ve Kur'an ahlakı ile ahlaklanmak, şükürün esasını teşkil ediyor. Bu isim ve sıfatlara ayna olabilmek de ancak İslam ve şeriata uymakla ve hakiki şükürü yerine getirmekle mümkündür.

Onun için, **maddi ve manevi azalarımızı Allah yolunda kullanmak, hamdin en mühim bir şubesidir.** İnsan fitrat ve mahiyetinin bir cephesi, şu maddi alemlere bakar. Diğer cephesi ise, gaybi ve ulvi alemlere bakar. Bu yüzden insan, her iki alem arasında bir bağlantı merkezi gibidir. Bir yüzü bu tarafa bakarken, diğer yüzü, diğer tarafa bakar. Onun için, mahlukat içinde, Allah'ın bütün nimetlerine ve ikramlarına karşı külli bir şükür ile mukabele edecek tek varlık insandır.

İnsan, mahiyet ve fitrat olarak, iki yönü ve yüzü olan bir varlıktır. Bir yüzü maddi ve cismanidir, şu şahit olduğumuz maddi aleme bakar. Diğer yüzü ise ruhani ve manevidir, gaybi alemlere bakar. İnsan nasıl dili ile maddi yiyecek ve içecekleri tadar ve tartarsa, aynı şekilde vicdanı ile de gaybi alemlerden haber verir, oralara ait meseleleri vicdan terazisi ile hisseder.

Ceset bu maddi alemin nasıl bir özeti ve küçük bir modeli ise, insandaki ruh da gaybi ve ahiret alemlerinin bir özeti, bir küçük modelidir. Ceset ve cesetteki hasseler, bu maddi alemde ne var ne yok hepsini bir nevi kuşatıyor ise, ruh da aynı şekilde manevi alemleri kuşatıyor. Maddi alemde tecelli eden isim ve sıfatları tartıp tanıyan bu ceset ve cesetteki duygulardır. Manevi alemlerde, yani alem-i ahirette tecelli eden isim ve sıfatları tartıp tanıyan da insandaki ruh cephesidir.

Allah'ın mülkünden olan maddi ve manevi alemlerde tecelli eden isim ve sıfatlar, aynı şekilde mülkünün özeti ve küçük bir modeli olan insanda da tecelli eder. İnsan her iki alemde görünen isimleri ve sıfatları üzerinde cem eden yegane varlıktır. Nasıl Allah'ın isimleri içinde İsm-i Azam var ise, isimlerin tecelli ettiği mazharlar içinde, mazhar-ı azam da vardır ki bu insandır. **İnsan, ceset ve ruhu sayesinde, âdeta bütün alemlerin özü ve özeti gibidir.** Bütün varlık aleminde azametli ve şaşalı olarak tecelli eden isimler, insanda da cüzi ve okunaklı olarak tecelli etmiştir.

Bu sebeple insan, Allah'ın bütün isimlerine bir aynadır. Yani insan sahip olduğu maddi ve manevi cihazlar sayesinde, Allah'ın kainatta tecelli eden bütün isimlerini tartıp tadabiliyor. Mesela, göz ile **Basir** isminin tecelli mahalli olan görüntü alemini seyredip, **Basir** ismine hem ayna, hem de müdrik oluyor.

(1) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Fatiha Suresi Tefsiri.](#)